

Spinolia unicolor

Azurguldstekel

Steklar, Guldsteklar

NE

NA

LC

DD

NT

VU

EN

CR

RE

Akut hotad (CR)
D

Klass: Insecta (egentliga insekter), **Ordning:** Hymenoptera (steklar), **Familj:** Chrysididae (guldsteklar), **Släkte:** *Spinolia*, **Art:** *Spinolia unicolor* - azurguldstekel (Dahlbom, 1831) **Synonymer:** *Chrysis unicolor* Dahlbom, 1831, *Chrysura unicolor* (Dahlbom, 1831), *Achrysis unicolor* (Dahlbom, 1831)

Kännetecken

En mellanstor (4–6 mm), parallellt byggd, ganska dovt enfärgat metallblå, marklevande guldstekel, som endast kan förväxlas med den allmänna, likaledes blåfärgade *Trichrysis cyanea* (en art som mest ses på död ved i skogsterräng). Från denna smala och gracila art skiljes den på sin bredare och sattare gestalt, sin grovt skulpterade (krenulerade) bakkroppsända (ej 3 otydliga tänder), samt sin betydligt kortare och blint slutande radialnerv i framvingen som lämnar en stor lucka ut mot vingspetsen.

Utbredning och status

Azurguldstekeln är en mycket sällsynt art, i Sverige endast känd genom några få, tidsmässigt spridda fynd. Den beskrevs ursprungligen av lundaentomologen Dahlbom på basis av material som han själv insamlat under exkursioner i västra Skåne 1830. Han fann den då både vid Lomma och Kävlinge. Ytterligare lokala populationer måste emellertid ha funnits i västra Skåne, ty långt senare (1916) återfann Ringdahl arten även vid Helsingborg. Andra fynd från artonhundratalet gjorda av Roth och P.F. Wahlberg härrör troligen också från områden i västra Skåne. Med tanke på denna västskånska fynddominans är det intressant att notera att det enda någorlunda moderna fyndet, f.ö. också det senaste i landet, gjordes 1958 vid Vitemölla på skånska östkusten. Troligen är det där som den också har haft störst chans att klara sig kvar. År 1920 upptäcktes en population av arten vid Hornsjön på norra Öland. Lokalen utgjordes av några glest bevuxna sandkullar på sjöns östra sida, ungefär i höjd med dess mitt, och finns avbildad i Jansson (1922). Sannolikt finns inte arten kvar där, eftersom lokalen vuxit igen med tät tallskog. Senare fynd från Öland är inte kända och möjligen är arten nu utgången från landet. Värddarten lever dock kvar på några sydsvenska lokaler, varför det inte kan uteslutas att någon eller några små populationer kanske klarat sig in i vår tid. I Nordeuropa i övrigt är den endast känd genom gamla fynd från Danmark och norra Tyskland, samt ett sentida fynd vid Skagen (1967). Utbredningen omfattar Väst- och Mellaneuropa (ej Storbritannien och medelhavsregionen), österut mot Ryssland och Mongoliet. Arten verkar i Europa ha en inskränkt utbredning med tyngdpunkten i Centraleuropa. Förr betraktades den som lokalt allmän, t.ex. vid Nürnberg i Tyskland, men synes numera uppträda sällsynt, sporadiskt och ytterst lokalt, sannolikt som ett resultat av värddartens tillbakagång och lämpliga livsmiljöers försvinnande.

Ekologi

Denna högsommarart är marklevande och parasiterar troligen solitära getingar. Svenska fynd finns från 21 juni till 14 augusti och tycks genomgående vara gjorda på varma, öppna, solexponerade torrmarker med gles vegetation av bl.a. sandstarr *Carex arenaria*, revfingerört *Potentilla reptans* och gullusern *Medicago falcata*. De gamla västskånska lokalerna utgjorde troligen en del av det förr i tiden vidsträckt flygsandområde, som intog trakten nordväst om Lund, men som nu nästan helt är uppodlad eller tallplanterad. Fyndet vid Vitemölla gjordes 31/7, sannolikt ute på sandfälten norr om samhället. Där sågs också flera exemplar, vilket indikerar att värdgetingen sannolikt hade en större population på platsen. I Tyskland föreligger fynd från torra, ofta stadsnära, ruderat områden med följarter såsom läppstekel *Bembix rostrata*, *Episyron rufipes* och sandgeting *Pterocheilus phaleratus* bland gaddsteklarna. De två sistnämnda förekom f.ö. på ölandslokaler också. Azurguldstekeln uppehåller sig gärna på marken, solandes, antingen direkt på sanden eller på kringspredda föremål. Den besöker dock även blommor, bl.a. *Achillea*, *Potentilla*, *Thymus* och *Hieracium*. I litteraturen uppges i regel små rovkastor av släktet *Tachysphex* som värdarter för azurguldstekeln, t.ex. den allmänna och vitt spridda *T. nitidus*. Detta synes emellertid märkligt med tanke på dess extrema sällsynthet. Iakttagelser i Sverige och Danmark indikerar i stället att den sällsynta och ytterst lokala solitära getingen sandgeting *Pterocheilus phaleratus* i själva verket utgör värdarten. Detta styrks bl.a. av att övriga *Spinolia*-arter har solitära getingar som värdarter, samt att man sett att guldstekeln bara uppträder på de få kvadratmeter där även *Pterocheilus* finns, trots att *Tachysphex* finns i omgivningen. Azurguldstekeln söker värdbon genom en pendlande flykt varefter ingången försiktigt närmas flygande. När lokaliseringen är helt säker tränger guldstekelhonan in i bogången för att lägga ägg. Äggläggningen tar 1–2 minuter varefter stekeln kommer upp och flyger iväg.

Hot

Under förutsättning att *Pterocheilus phaleratus* är huvudvärd för arten utgör hotet först och främst värdartens tillbakagång. Denna är sannolikt i sin tur kopplad till förstörelsen av gamla eller potentiella bolokaler på gles be vuxna sandmarker, t.ex. genom exploatering, igenväxning och annan ändrad markanvändning. Eftersom redan värdarten är mycket sällsynt med en starkt fragmenterad utbredning, och dess parasit därför rimligen bör ha en ännu mindre och glesare population, löper guldstekelns populationer troligen risk att slås ut även av rent slumpmässiga faktorer.

Åtgärder

Arten bör eftersökas och återinventeras på sina gamla förekomstlokaler, främst på Öland, där chansen att arten finns kvar kanske är störst. Kända boplatser för värdarten bör också inventeras för att klargöra en eventuell förekomst. Skulle arten återfinnas måste lokalen fredas och åtgärder vidtas för att förhindra igenväxning, exploatering mm. Detta gäller även alla kända boplatser för värdarten *Pterocheilus phaleratus*, t.ex. i Skåne, Halland och på Öland.

Litteratur

- Erlandsson, S. 1968. The occurrence of the solitary wasp *Pterochilus phaleratus* Panz. in the Scandinavian countries (Hym. Eumenidae). *Ent. Tidskr.* 89 (3-4): 173–176.
- Jansson, A. 1922. Faunistiska och biologiska studier över insektlivet vid Hornsjön på norra Öland. *Arkiv för Zoologi* 14(23): 1–81.
- Kunz, P.X. 1994. *Die Goldwespen Baden-Württembergs*. Beihefte zu den Veröffentlichungen für Naturschutz und Landschaftspflege in Baden-Württemberg 77: 1–188.
- Linsenmaier, W. 1997. *Die Goldwespen der Schweiz*. Ver. Nat.-Mus. Luzern 9. 140 pp.

Författare

Mikael Sörensson 2003. Rev. Björn Cederberg 2010.